

bilo doseženo z ustavo opredeljeno soglasje o novi volilni zakonodaji. Takšen predlog je samo na prvi pogled privlačen in enostaven. Po eni strani je treba ugotoviti, da je volilna zakonodaja iz leta 1990 poznala tri različne volilne sisteme za tri zборе republiške skupščine (proporcionalni sistem z elementi večinskega sistema za družbenopolitični zbor; enokrožni sistem relativne večine za zbor združenega dela in dvokrožni sistem absolutne večine za zbor občin). Po drugi strani bi bilo težko doseči soglasje o nujnih spremembah te volilne zakonodaje, ki izvirajo iz nove ustavne ureditve. Tako ne preostane nič drugega, kot doseči kompromis o takšnem volilnem sistemu, za katerega bomo lahko trdili, da je korak naprej od volilnega sistema, sprejetega še pred prvimi svobodnimi volitvami leta 1990.

FRANCE VREG*

Agresivna volilna kampanja

Pluralizacija političnega prostora, ukinjanje monopolov monističnih sistemov in porazdelitev moči v državah postsocializma – in tudi v Sloveniji – so sicer ustvarili razmere za politični in komunikacijski pluralizem, vendar niso uresničili nove paradigme. Nasprotno, večstrankarstvo je sprožilo surove spopade med političnimi subjekti, politična scena je postala močno ideologizirana. Nastala je nova elita, ki se je polastila vzvodov vidne in nevidne moči. Javnost je vedno bolj reducirana na množico pasivnih konsumentov produktov medijske deregulacije in tržne ekonomije. Opozicija in civilna družba sta – čeprav formalno legitimna – potiskana na obrobje in v »spiralo molka«. Javnomnenjski prostor obvladuje »popačena« propaganda – obremenjena z antikomunizmom in strahom, da bi nova elita izgubila oblast.

V predvolilni kampanji v Sloveniji leta 1990 je bila bolj ali manj ohranjena raven politične kulture, ki se je rojevala konec osemdesetih let. Volilni zakon, interni pravilniki in etični kodeks medijskih institucij so zagotavljali enake možnosti kandidatov za volilni boj, enakopravno predstavitev kandidatov ter ustrezno predstavitev osebnosti, ki so bile vredne zaupanja javnosti. Uveljavljene so bile evropske norme predvolilne propagande. Slovenski mediji so sprejeli načelo, da so med predvolilno kampanjo dolžni poročati o vseh pomembnih političnih, gospodarskih, kulturnih, športnih in drugih dogodkih doma in v svetu, medtem ko je pokrivanje predvolilne kampanje le del tega poročanja. Ob volilni kampanji so se slovenski mediji zavzemali za to, da objektivno, uravnoteženo selekcionirajo in objavljajo vesti, poročila in kritične komentarje. Poročanje o kampanjah strank je bilo v skladu z njihovo pomembnostjo v političnem življenju. Poročanje je bilo »produkt« novinarjeve presoje, ne pa »rezultat« pritiska delnih interesov strank ali osebnih ambicij kandidatov. Medijske hiše so imele vso pravico, da omejujejo politično agresivnost strank, zlasti pa manj pomembnih stranic.

V predvolilni kampanji so novinarji ohranjali načelo profesionalne predstavitve volilne kompeticije. Mediji so zavračali izkrivljanje političnih programov,

* Dr. France Vreg, zaslužni profesor ljubljanske univerze.

dezinformacije, podtikanja, napade na osebno integriteto kandidatov, pa tudi »večplastna« sporočila plačane propagande. »Jastrebi« Demosovega propagandnega aparata pa so kljub temu predvolilno sceno preplavili s surovo antiboljševiško kampanjo, ki bi bila primerna za totalitarizme v Romuniji, Vzhodni Nemčiji in še kje, ne pa za stopnjo dosežene demokratizacije v Sloveniji. Pri tem so nekateri mlajši »jastrebi« Demosovega volilnega štaba zagrešili še vrsto propagandnih idiotizmov, med katere je sodila tudi neumestna primerjava demokrata Kučana z romunskim diktatorjem. Slovenci so tudi zavračali pretirano agresivnost kandidatov. Mnoge, zlasti socialno šibke sloje pa so pritegnile populistične vizije »dobrega človeka« iz Negove.

Analitiki se vedno znova sprašujejo, zakaj se je kljub tako vehementni in agresivni antikomunistični propagandi »zgodil« volilni fenomen uravnotežene politične moči – z rahlo premočjo Demosove koalicije zelo heterogenih strank in stranic. (To »premoč« pa so znova in znova ogrožali prenoviteljski predsednik in opozicijska koalicija levih sil.) Ali je odgovor v tem, da so v Sloveniji že dolgo pred volitvami zorele vrednote evropske demokracije in humanega prenovljenega socializma, kar se je kazalo v nastopih intelektualcev, kulturnikov, filozofov, sociologov, pa tudi dela članstva slovenske zveze komunistov – ostrih kritikov okorelih ostankov nekdanjega partijskega vodstva. Ali je odgovor v zgodovinskem spominu slovenskega naroda na nekaj stoletni zgodovinski boj za preživetje, na osvobodilni boj na strani evropskih antifašističnih sil? Ali je odgovor predvsem v novejši politični zgodovini: v spopadu Staneta Kavčiča s konservativnim krilom v partiji; v usodnem prelomu Milana Kučana s prosrbsko jugoslovansko centralistično partijo? Ali je odgovor tudi v tem, da smo v Sloveniji zavračali enoumje in uveljavili strpnost do kritičnih publikacij, do »ofenzivne« Mladine, pa tudi do Nove revije, da so lahko z vsem političnim žarom objavljala nacionalne in osamosvojitvene programe. Ali je odgovor v slovenski posebnosti, v zgodovinskih izkušnjah malega naroda, da mora ohranjati nacionalno enotnost in se ne opredeljevati za leve in desne ekstreme, kar je bilo usodno že nekajkrat v zgodovini naroda.

Po prevzemu oblasti je nova demokracija sprva uspešno uveljavljala evropski model parlamentarne demokracije. Kmalu pa si je začela ideologizacija politike: predsednik Peterle je hote ali nehote vsiljeval »pravoverni« model vladanja, zlasti v kulturi in šolstvu, in spodbujal versko poslanstvo obeh ministrov (geslo: moli in delaj, televizijska Obzorja duha, rekatolizacija slovenskega ljudstva). Antikomunizem so začeli razglašati za bistvo slovenske narodove biti, antifašizem pa za zgodovinsko zmoto. Demokrate Demosove koalicije so potisnili v politični geto, njihove zgodovinske zasluge pa pometli v predale zgodovine. Antikomunistični predvolilni program, ki ga je na zboru v Dragi razgrnil teolog iz zamejstva, je po osvojitvi oblasti postal vladni program mesijanskega predsednika. Katoliški etos predalpske provincialne proveniencie so vsilili Demosovemu CK-ju in parlamentu. Predsednik skupščine je lahko s svojimi poslanci samo še »aminoval« sklepe Peterletove vlade. In ko je Spomenka Hribar s težkim srcem zapisala usodne besede »zaustaviti desnico«, se je nanjo zčila »gnojnica« najbolj prostaške, ogorčene propagande, ki pa je dokončno razgalila kretenizem nekaterih »narodovih voditeljev«.

Sovrašтво do demokratov se razodeva tudi v današnji propagandni eskalaciji desnih rudimentov Demosa. Propaganda desnice postaja notorična: agresivnost se animalno prepleta s strahom. Izliv »zmagoslavja« in strahu se je pokazal že ob prvi konstruktivni nezaupnici Peterletovi vladi. Poslanci desnice so nastopili z obrabljanimi antikomunističnimi slogani, ki pa so izzveneli kot zgodovinski anahronizem. Nastopaški eros pa je pred televizijskimi kamerami »pozlatil« vzvišeni duh »svete vojne« za »pravo vero in domovino«.

Naslednja faza je bila napad na teoretičnega promotorja osamosvojitve, na nesrečnega zunanjega ministra, ki se ni »pokoraval« predsedniku vlade. Glavni sunek pa je bil namenjen strategu nekdanjega odbora za človekove pravice in koordinatorju obrambne vojne, češ da kot nekdanji kadet in levi marksist pripravlja policijsko diktaturo. Šele propagandna neumnost ideologa bananske »kulture« o dekretu nekdanjega predsedstva SFRJ s podpisom dr. Drnovška je streznila pregrete glave.

Predvolilna kampanja desnice se v zadnjem obdobju zgleduje na »sabljaških manirah« ekstremne nemške desnice. Pogreznila se je v propagandno močvirje umazane antikomunistične gonje novodobnega »lova na čarovnice«. Urbi et orbi razglašajo ultimate: vsem nekdanjim komunistom prepovedati javno delovanje za deset let; odpreti policijske arhive, razgaliti sodelavce UDBE ter (po nemškem vzoru) začeti s sodnimi procesi. Rehabilitirati je treba nedolžne »bele«, ki so se »žrtvovali za domovino«, ko so postali sestavni del SS-policije, v geto pa je treba poslati antifašiste.

Križarska vojna novodobnih Mahničev in Korošcev ter pristašev domobranske Nove zaveze je naravnana k zrušitvi sedanje vlade in k ponovnemu prevzemu oblasti. To usmeritev teoretično hranijo teologi z nastopi v verskih listih, zlasti v Družini, kjer spremembo vlade v slovenskem parlamentu označujejo kot nasilen komunistični »prevrat«. Sprašujejo se, ali so verniki in demokristjani »lahko brezbrizni pred dejstvom, da so se po dveh letih vrnili na oblast (nekdanji?) komunisti«. Sledi logičen sklep: »Kdor se postavlja po robu krščanskim demokratom, se postavlja po robu Cerkvi« – kakor zgrožen ugotavlja dr. Bučar.

»Jastrebi« desnice so svoja predvolilna gesla pospremili z agresivnimi zahtevami: Odstaviti predsednika skupščine, ker je »bivši oficir UDBE in ga zato držijo za vrat in izsiljujejo«; odstaviti Spomenko Hribar kot predsednico Svetovne konference, ker jo vodi »ateistično in marksistično naduto«; zamenjati »rdeče« direktorje... Slovenijo ogroža komunistična nevarnost: z levim pučem v skupščini se je znašla »v krogu komunističnih držav, kot so Kuba, Severna Koreja, Srbija«. To Resnico je treba razglasiti v mednarodni javnosti. Da mislijo smrtno resno, dokazujejo odstavitve Hribarjeve in nastopi Peterleta v tujini. Torej, predvolilna kampanja naj bo boj na nož!

Ustrahovati množične medije

Odnosi med mediji in strankami so mešanica konfliktov in kooperacije, podpore in destrukcije. Politični subjekti izvajajo pritisk na množične medije, da bi vzpostavili za stranko ugoden kontekst volilne kampanje, predstavitev javne podobe njihovih kandidatov in porazdelitev glasov na volilne bloke – še preden volitve

dejansko so. Volilni štabi strank skušajo z dogodki (parlamentarnimi nastopi, mitingi, razglasi, protesti, spoti, napadi na nasprotnike) preplaviti televizijo, radio in časopise.

Novinarji in uredniki pa si žele tudi novic, ki jih opredeljujejo kot konflikt, kontroverzo, dvoumnost, škandal. Preizkušajo kandidatove šibkosti, zmotnosti, javnosti prikrite zasebne afere. Mediji dajejo prednost problemom in zgodam, ki vzbujajo pozornost in so na meji senzacionalnosti. Zavračajo predloge strank in jim vsiljujejo medijske definicije tega, kar je pomembno. Tako mediji deklarirajo svojo relativno avtonomnost in »neopredeljenost«, skratka nadstrankarstvo.

Mediji so glavni »nosilci« predvolilnih kampanj, zato so pogledi vseh strank tudi v Sloveniji uprti v medije. Ker se desnica čuti najbolj ogrožena, je razumljivo, da si jih želi prilastiti. Sprva so brezobzirno »okupirali« govornico v parlamentu in si s tem zagotovili medijsko tribuno. Kultura parlamentarne razprave – ki jo je spoštovala prejšnja opozicija – se je sesula in se spremenila v rokovnjaški kretenezem – kot je ugotovila presunjena javnost. Osupli demokrati so še komaj prišli do besede. Najhujše napade pa je moral utrpeti predsednik skupščine (ki mu groze celo s kazenskim pregonom).

Ker pa se volitve bližajo, je treba ustrahovati medije. Ljubljanski mestni liderji črnega Demosa so v obupu ugotovili, da so »vsi slovenski mediji v rokah komunistov«. Čez noč so pozabili na politično farso, ki so jo isti gorečneži uprizorili 8. novembra 1990 v republiški skupščini: takrat je vladajoča koalicija prepovedala opoziciji razpravo o amandmajih k vsiljenemu zakonu o RTV. Pod Peterletovo taktirko so izglasovali svoj svet RTV, imenovali generalnega direktorja in direktorje radia in televizije, ti pa so zamenjali urednike. V istem obdobju so bili tudi napadi na Delo in druge časopise. Zviška so zavrnilo predloge stroke – slovenske komunikologije o sestavi sveta, v katerem bi prevladovali predstavniki civilne družbe, ne pa strankini agitpropovci. Danes pa zahtevajo posredovanje ministrstva za informiranje in državno vmešavanje v avtonomijo medijev – kar bi bila slaba replika preglasovanja v skupščini pred letom in pol.

Za nacionalne medije je izjemno pomembno, da ohranijo status neodvisnih javnih institucij. V predvolilnem boju morajo ohraniti nepristranskost, objektivnost in kompleksnost poročanja. Zadržati morajo kritično razdaljo do vseh strank, še zlasti do agresije desnice. Mediji so to dolžni storiti zaradi slovenske javnosti, kajti pred njo so odgovorni za sporočanje resnice tega sveta in za kulturo javnega dialoga. To je zlasti pomembno takrat, ko zginjajo k soglasju stremeče oblike sporazumevanja in se uveljavljajo najbolj grobe metode strateške interakcije.

Politična propaganda naj bi bila po mnenju nekaterih teoretikov osvobodjena ideološkosti. V slovenski sceni pa se politični cilji vse bolj prepletajo z ideološkimi. Zlorablja se strategija emocionalne komunikacije, uporablja se »nadzemeljska«, biblijska moč. Gorečneži producirajo črno-bele stereotipe in insinacije. Politično kulturo nadomeščajo z manipulacijami in zakoni politične džungle. V džunglah resda uspevajo agresivni opičjaki in grozilni kriki. V propagandni sferi pa »grozilni apeli« po navadi rojevajo nasproten učinek. Slovenskemu človeku so bližje umirjeni in razumni politiki z razvito politično kulturo in strategijo sporazumevanja. Slovenski človek si ne želi, da bi mu gospodovali ljuje iz politične džungle. Komu torej zvoni?